

KORTÁRSTALÁLKOZÓK GYIMESKÖZÉPLOKON¹

Tanulmányom középpontjában egy viszonylag új jelenség, a Gyimesben² is gyakorlattá vált kortárstalálkozó áll. Az ilyen jellegű ünnepi alkalmak szélesebb körben Románia és egyes adatok szerint Szlovákia magyar lakosságának körében terjedtek el, és kezdetben az 50 évesek helyi találkozója volt, de később kiterjedt a 40, 60, 70 évesek körére is. Közös eleme, hogy az egyén életében bekövetkezett kerek születési évfordulók megünneplése közösségi szintre emelkedett, s fontos társadalmi, reprezentációs, egyben kapcsolatmegerősítő funkciókat tölt be. Tanulmányommal ezúton szeretném köszönteneni – a pár éve szintén kerek születésnapot ünneplő – Pozsony Ferencet.

A kortárstalálkozókra mint társadalmi ünnepre mostanáig szerény figyelem fordult a néprajzkutatás részéről. Csíkban BALÁZS Lajos, Felvidéken NAGY Ilona vizsgálta kortárstalálkozókat.³ Hogy honnan ered, mikortól kezdődik a kerek születési évfordulót elérő egyének közösségi szintű megünneplése, arról inkább csak találgatások vannak. Az adatközlők szerint a szlovákiai Nagyföldemesen 1974-től, Csíkszentdomokoson 1975-től szervezik meg rendszeresen az ünnepi eseményt. Emellett 1987-ben az ausztriai Alsőörsön és 1991-ben a volt jugoszláviai Doroszlón vizsgálták a közösségi ünnepet, már élő szokásként.⁴ Az említett helyszínek közötti hasonlóság, hogy mindegyike a Magyarországgal szomszédos országokban élő magyar kisebbségek körét érinti.

A közösségek által megjelölt kezdési időpontok is közel állnak egymáshoz, és lokális szokásként mindenképpen újszerűnek mondhatók. A kortárstalálkozók eredetét tekintve NAGY Ilona megállapítja, hogy a munkahelyi névnap ünneplések köréből nőtt ki.⁵ BALÁZS Lajos úgy véli, a közösségi szükségletek hívták életre az egyén évfordulójának társadalmi szintű megünneplését.⁶ TANKÓ Gyula a gyimesi szokások, ünnepek leírása során tételiesen bemutatja, hogy miként tűnnek el korábbi hagyományok, s ezek helyére hogyan lépnek újak, megerősítve a közösségi alkalmak funkcióját, az együttlétet, a hététköznapokból való kilépés alkalmait, mindamellert meg-

említi, hogy éppen a kortárstalálkozónak nagy szerepük van a „önmutogatásban”, azaz a társadalmi önreprezentációban, amellyel az egyén és ezen keresztül a család újra és újra kijelöli és megerősíti közösségben betöltött helyét, szerepét. A kortárstalálkozók történetének feltárása és összehasonlító elemzése jelen tanulmánynak nem feladata, ám a gyimesi példa kapcsán érdemes néhány általános tanulságot levonni a ma elérhető források alapján.

A korábbi tanulmányok (például BALÁZS Lajos részletes leírása) alapján általánosan jól körvonalazható a kortárstalálkozók szervezői köre, az előkészítés mechanizmusa, és a szokást alkotó állandó elemek sora. A néhány publikált tanulmány és leírás mellett ma a legkézzelfoghatóbb forrás az internet, ahol a jelenkori folyamatokat közvetlenül is meg lehet figyelni, de legalábbis a tendenciák, divatok érzékelhetőek. Manapság a világhálón zajló szokás körüli teljes kommunikáció – a kortársak értesítése, azaz a találkozó híriül adása, majd az azt követő beszámolók, illetve képgalériák és filmek – sokat elárulnak a szokás mai életéről. A találkozó időpontja jellemzően a májustól szeptemberig tartó időszak. Egyedi esetben januári időpontról is találni információt a felhívások, beszámolók között.

Az internetes keresések találatai is azt a tendenciát erősítik, hogy kizárólag a határon túli magyar közösségek körében ismert és gyakorolt az újfajta hagyomány a magyar nyelvterület tekintetében. A romániai magyarság majd minden régiójában, de hangsúlyosan Székelyföldön és Csíkban található meg a szokás. A keresés során összesen 50 település neve merült föl Erdély területéről a kortárstalálkozó kapcsán. Az internet abban is segít, hogy a szervezők megtalálják azokat a kortársakat, akik távolabb, akár külföldön élnek, és nincs közvetlen kapcsolatuk hozzájuk. A korábbi publikációk az újságokban közzétett felhívásokat említik, főleg azok számára, akiket a szervezők nem tudtak levélben elérni, mert hollétük ismeretlen volt. Az internet természetesen nagyobb hatáskörrel tölti be a kapcsolatteremtés szerepét.

1 A tanulmány a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásával készült.

2 Gyimesközéplak (Lunca de Jos, Hargita megye, Románia) a Keleti-Kárpátokban a Csíki-havasok és Moldva között, a Tatros forrásvidéke alatt, mintegy 700-900 m magasságban elhelyezkedő település.

3 BALÁZS Lajos 1992.; NAGY Ilona 1994.; 1999.

4 NAGY Ilona 1999. 609.

5 NAGY Ilona 1999. 609.

6 BALÁZS Lajos 1992. 1.

7 TANKÓ Gyula én. 183.

Emellett észrevehető, hogy a világhálón feltűntek azok a szolgáltatások, amelyek a kortárstalálkozókkal összefüggésben reklámozzák tevékenységüket. Leggyakrabban a találkozók rögzítésének (fényképezés, videofilm készítés) kínálata, továbbá a meghívók tervezése, nyomtatása az ilyen programra is (ilyenkor legtöbbször felsorolásban jelennek meg más ünnepi események – lakodalom, ballagás stb. – között). Található azonban olyan szolgáltatás, amely ünnepi szövegek, többek között kortárstalálkozók köszöntőinek megírására vállalkozik, de van olyan eset, amikor valaki segítséget kér a kortárstalálkozó beszédének megírására.

Az elérhető források alapján körvonalazható, hogy kezdetben még csak az ötven évesek találkozóját szervezték meg. Fél évszázad az ember életében nagy határkö, a felnőtt élet csúcspontjának tekinthető. Ideális esetben addigra kialakul a családstruktúra, kiteljesedik az egzisztencia, a munkahelyi karrier. Tapasztalatokkal és eredményekkel teli delelő az emberi élet folyamán, ezért kiemelkedő fordulópont, ugyanakkor a számvetés ideje is lehet az egyén életében. Talán merész felvetés, de az ötven évesek közösségi szintű megünneplésének bevezetését az a hiátus is okozhatta, amely az emberi élet szakaszokban éppen ebben a fázisban jelentkezik. Az egyén életét meghatározó jelentős életfordulók/átmeneti rítusok sűrűsége, egyáltalán jelenléte/előfordulása a felnőtté válással, jelesül a házasságkötéssel (később a nők esetében valamelyest a gyermekszüléssel) bezárólag hosszú ideig szünetel. Az utolsó jelentős sorsforduló az emberi élet lezáródása, a halál, és az ehhez kapcsolódó társadalmi rítus, a temetés, amelynek azonban az egyén már csak passzív „szereplője”. Így a kortárstalálkozók számos további ünnepi alkalmat képesek biztosítani, kvázi pótolni az ember élete folyamán, amelyek az egyénre irányítják a figyelmet, de fontos a társadalmi kapcsolatok, a közösségi struktúrában elfoglalt helyzet rendszeres megerősítése, és nem utolsósorban láthatóvá tétele szempontjából. Talán ezzel is magyarázható, hogy igen gyorsan elterjedt az 50 évesek megünneplése mellett a 60, 70, 80 évesek ünnepe, sőt már a fiatalabb generációk is bekapcsolódtak az eseménybe. Ma már általánosnak tekinthető a 40 évesek kortárstalálkozója, de a legkiválóbb, bár egyedülálló példa a 25 évesek találkozója Lövén.⁸ Itt már bevezették a 30, sőt 35 évesek találkozóját is. Úgy tűnik tehát, hogy térben és „időben” is terjedő folyamatnak lehetünk a tanúi.

A gyimesi kortárstalálkozók kapcsán több ízben végeztem résztvevő megfigyeléses vizsgálatot. Az ünnepség abból a szempontból érdekelt, ami a kutatási témámból adódik. Doktori disszertációm vizsgálata a születés utáni gyermekágyas időszak, egyben a gyermek keresztelése előtti hat-nyolc hétig tartó periódus társadalmi és hiedelem-szokásrendszerére fókuszált.⁹

A kutatás során világossá vált, hogy a vizsgált terepen a születés utáni, rituális szabályok között eltöltött, társadalmilag ellenőrzött gyermekágyas időszak mai napig fennálló rendszere összefügg a Gyimesben (a történelmi Magyarország egészét tekintve) sajátosan kialakult kereszt-szülővé-válási stratégiával, az erős kötést jelentő műrokonság intézményének itt általánosan elfogadott rendszerével, amely alapvetően meghatározza a család társadalmi kapcsolatrendszerét. A Gyimesben kizárólagosan működő szisztéma eredményeként óriási méretet ölt egy-egy család komaságból következő kapcsolathálója, amelynek – feltételezésem szerint – gazdasági-társadalmi okai vannak.¹⁰

A gyimesi kereszt-szülő-választási stratégia bonyolult és egyedülálló rendszerének feltérképezése számos további, mélyebb társadalmi összefüggéseket is érintő kérdést vetett fel. Elsősorban azt, hogy a feltárt mechanizmus szerint kialakuló kapcsolatrendszer hogyan működik a továbbiakban (a hétköznapokban és az emberi élet fordulópontjain), és milyen kötelezettségeket, további kapcsolatokat hordoz magában.¹¹ A közösséget mozgásban tartó és kapcsolathálóját folyamatosan alakító szokásrendszer megvilágítja az emberi életfordulókhoz kapcsolódó rítusok, hiedelmek működésének társadalmi funkciót betöltő szerepét is.

Fontosnak tartom az átmeneti rítusok eseményeinek ilyen szempontú, közvetlen megfigyelését, hiszen az egyén életében egyre nagyobb szerepet betöltő köztes átmeneti rítusokban e kapcsolatháló időről időre megerősödik. Kutatásom tehát a születés utáni időszakra vonatkozó kereszt-szülővé válási stratégiára támaszkodva kiterjed az emberi élet egyes fordulópontjaira is, melynek során szisztematikusan megvizsgálom, miként működik az így létrejött kapcsolatrendszer részben a szülők és kereszt-szülők, részben a keresztgyermek-kereszt-szülő viszonylatában. A terepmunka során kiderült ugyanis, hogy a hétköznapi és a kölcsönös segítségnyújtáson alapuló munkakapcsolatok mellett minden nagy életfordulós esemény íratlan szabályok szerint, de kötelezően működésbe hozza az így kialakult kapcsolatokat és megjelöli a számontartott viszonyrendszert. Ez elsősorban az alkalomra való meghívásban, bizonyos esetekben a hívás nélküli megjelenésben és részvételben, az ajándékozás formájában nyilvánul meg.

Az egyik ilyen határkö és egyben a kapcsolathálót megerősítő esemény az ember életében a kortárstalálkozó. A kerek születésnapokhoz kötődő közösségi ünneppé vált alkalmak a 80-as évek közepétől jellemzőek a gyimesi térségben. Bár az első találkozót a Néptanács szervezte meg, a gyimesiek emlékezete szerint a kortárstalálkozók megtartása (sőt bevezetése is) a plébános tevékenységéhez kötődik. A mai napig vele együttműködésben és támogatásával rendezik meg a találkozókat.

8 <http://www.lovete.ro/index.php/hu/kortarstalalokozok-balok> (letöltés ideje: 2018. 02. 28.)

9 A születési rítusok és hiedelmek szerepe a közösség kapcsolatrendszerében Gyimesközéplekon. 2006.

10 CSONKA-TAKÁCS Eszter 2008.

11 CSONKA-TAKÁCS Eszter 2012.

A fentiekhez hasonlóan itt is az ötven évesek találkozóival kezdődött a folyamat, később terjesztették ki a többi évfordulóra is. Ma minden generációnak van olyan tagja, aki élére áll a szervezésnek, és összefogja, koordinálja az előkészítést és a lebonyolítást. Az érintetteknek levelet küldenek, illetve a családon keresztül próbálják meg elérni a távolra került kortársakat. Gyimesben még mindig nem jellemző az internetes fórumok használata ebből a célból. Fontos megjegyezni, hogy bár az esemény során egyes csoportok elmennek az iskolához is, vagy éppen az előtt találkoznak, de ugyanakkor ez az alkalom nem osztálytalálkozó, tehát az iskolának és az ahhoz tartozó adminisztrációnak nincs jelentős szerepe a szervezésben.

Gyimesben a találkozók ideje május-júniusra összpontosul. Ennek oka többek között a június végével kezdődő és egész nyáron át tartó legfontosabb betakarítási, a szénakaszálási időszakhoz köthető. Az őszi szeptemberi pityóka (krumpli) betakarítás, az októberi csőszfelvonulás és az állatok Szent Mihály napi behajtása miatt telített. Minden évben megrendezik az 40-50-60-70-80 évesek kortárstalálkozóját, valamint ugyanebben az időszakban kerül sor a 25 és 50 éves házaspárok megünneplésére is, amely azonban kevésbé kap közösségi keretet. Ez utóbbiak megtartása elsősorban a templomi szertartásban és a családi ünneplésben nyilvánul meg. A kortárstalálkozók napját mindig szombatra jelölik ki.

A találkozók megszervezése és lebonyolítása komoly koordinációs feladat, hiszen nemcsak az érintett kortársakat kell elérni és egyeztetni velük, hanem a hagyománnyá vált szokás összetettsége miatt is sok szervezést, többirányú együttműködést igényel. Jól elválaszthatók

egymástól az ünnepi esemény szakrális és világi/családi egységei, illetve a kortársak kifejezetten zárt, csak őket érintő programjai és a nagy nyilvánosságot, részben az egész közösséget, részben pedig a családokat, illetve a szűkebb kapcsolathálót érintő elemei. A kortárstalálkozók az érintettség fokától függetlenül az egész közösséget megmozgatják, amelynek leglátványosabb és egyben legnyilvánosabb eleme az ünnepi szentmise.

Kutatásomat a résztvevő megfigyelés módszerével többnyire a Gyimesközéplokhoz tartozó Hidegségen¹² végeztem, így az említésre kerülő helyszínek erre a partavölgyre érvényesek. A szokás azonban élő Gyimes mindhárom településrészen (Gyimesfelsőlokon és Gyimesbükkön is). A vizsgált településrészen a kortárstalálkozó programja gyakran az általános iskola előtti gyülekezéssel kezdődik. Ilyenkor előfordul, hogy bemennek az iskolába, ahol a padokba ülve jelképes osztályfőnöki órát tart a meghívott osztályfőnök. A kortársak azonban nem feltétlenül jártak egy évfolyamba, és nem ritka az sem, hogy az osztályfőnök már nem él, így ez a programelem néha elmarad, és egyébként sem jellemző a 60-70 évesek találkozója esetében. Ezért a program gyakran a temető alatti utcán való találkozással kezdődik, hiszen a temetőbe látogatás szinte kötelező tartozéka az eseménysornak.¹³ Ilyenkor csak az évfordulóban érintett résztvevők vannak jelen, akik felkeresik az összes elhunyt kortárs sírját. Az egyes síroknál az elhunyt családja fogadja a kortársakat, akik már korábban megjelentek a temetőben, rendbe teszik a sírt, majd várják a látogatókat. A csoport bejárathoz érkezésekor meghúzzák a temetőben lévő kápolna harangját és rövid ideig harangoznak. A kortársak megállva a sír körül imádkoznak

I. kép. Megemlékezés a kortárs sírjánál a család részvételével (CSONKA-TAKÁCS Eszter felvétele, 2015, Gyimesközéplok)

- 12 Hidegségpataka (Valea Rece) a Gyimes-völgyének legnagyobb mellékpatakja, amely szintén a Tatrosba torkollik. Lakossága 2002-ben 2203 fő volt, amelyből 2194 fő (katolikus vallású) magyar. [A népességi adat forrása: [https://hu.wikipedia.org/wiki/Hidegség_\(Románia\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Hidegség_(Románia))]. A kutatást 2005-ben kezdtem meg a területen.
- 13 Hidegségpatakán két temető található, a központi helyen fekvő nagy méretű az ún. Berszán-temető, a másik igen kisméretű a Barackos-völgyében fekszik. Elsősorban a nagy központi temetőben szoktak megemlékezni a kortársak, nagyon ritka esetben látogatnak el a kisebb temetőbe a jelentős távolság okán is.

(általában a Miatyánkot), majd élővirágból készült koszorút helyeznek el a sírkereszten. Röviden megemlékeznek az elhunyt kortársról, de tanúja voltam saját, erre az alkalomra készített vers felolvasásának is. Ezután a család megkínálja a csoport tagjait kaláccsal, süteménnyel és pálinkával, illetve „húsítóvel” (üdítő). A családtagok megköszönik a sírlátogatást, röviden beszélgetnek, majd az ünnepeltek továbbhaladnak a következő kortárs sírjához, ahol megismétlődik a szertartás. Ha több elhunyt sírját is meg kell látogatni, akkor a hozzátartozó családok a temető bejáratához mennek, és a csoport távozásakor ott történik meg a közös „kínálkozás”, amelyet, „istenébe adnak” és fogyasztanak el.

2. kép. Verssel való megemlékezés a kortárs sírjánál (CSONKA-TAKÁCS Eszter felvétele, 2015, Gyimesközéplok)

Ez a rítuselem formailag és funkcionálisan megegyezik azokkal az egyéb szituációkhoz kötődő esetekkel, amikor a halottért szintén alamizsnát osztanak a hozzátartozók.¹⁴ Előfordul olyan eset is, amikor a sírnál nem jelenik meg családtag, ettől függetlenül a kortársak hasonló módon emlékeznek meg az elhunytól annak sírjánál.

A temető meglátogatása után közösen a templomba mennek. Részt vettem olyan találkozón, amelyen a szervező lovas kocsikat rendelt a kortársaknak, és azokkal hajtottak el a temetőtől a templomig, amelyek egyébként igen nagy távolságra találhatók egymástól. A plébániára jóval a mise előtt érkeznek, amely ebből az alkalomból rendszerint a déli órákban, koradélután szokott zajlani. A templomi szertartás előtt a plébános süteményre, frissítőre, beszélgetésre hívja a kortársakat a hittanterembe, melynek során feltűznek a ruhájukra egy élővirágból készült melldísz. Az ültetett, szerény méretű vendégség alatt a plébános rövid beszédet tart, majd elmondja az ünnepség menetrendjét. Ettől kezdve ugyanis ő irányítja a csoport mozgását, tevékenységét egészen a templomból való távozásig. Fontos eleme ennek a közös bevonulás a hittanteremtől a templom

főbejáratán át az oltárig. Ez már akkor történik, amikor a hívek elfoglalták helyüket a templomban. A bevonulást a pap rendezi, két sorba állítva őket, majd az ültetést is irányítja. Egyik oldalon a nők, másik oldalon a férfiak foglalhatnak helyet az első padosorokban.

3. kép. A kortástalálkozó ünnepeltjei a templomban a mise alatt (CSONKA-TAKÁCS Eszter felvétele, 2015, Gyimesközéplok)

Ekkor kezdődik a gyóntatás, hiszen minden ünnepelt magához veszi majd a szent áldozatot, amelynek feltétele a gyónás. Mire a kortársak a pap vezetésével ünnepélyesen a templomba vonulnak, a hozzátartozók elhelyezik ajándék virágkosaraikat az Úr asztala előtt.

4. kép. A családtagok által készített virágkosarak az ünnepi mise idején az oltár előtt (CSONKA-TAKÁCS Eszter felvétele, 2015, Gyimesközéplok)

A szentmise rendje a szokásoshoz hasonlóan zajlik, a szentleckét azonban a kortársak közül kiválasztott nő és férfi olvassa föl. A pap természetesen köszönti az ünnepeltek, és prédikációjában kitér az alkalomhoz fűződő gondolatokra, és nem mulasztja el felhívni a hívek figyel-

¹⁴ HESZ Ágnes 2012. 132–136.

mét, hogy ne gazdag ajándékokkal és drága virágokkal halmozzák el az ünnepeket, hanem figyelmességgel és szeretettel. A külsőségekre vonatkozó intelmek azonban jellemzően nem találnak meghallgatásra, amint az később még bemutatásra kerül.

A szentmise (és az ünnepek áldozása és megáldása) végeztével közös fénykép készítésre kerül sor. A pap kérése szerint a hívek kint várakoznak, míg az oltár előtt elkészül a csoportkép. Ezen maga a plébános is szerepel, illetve saját digitális fényképezőgépével is csinál felvételt. Általában professzionális fényképészt hívnak a csoportkép elkészítéséhez.

5. kép. A kortársak közös csoportképe a plébánossal a mise után a templomban (CSONKA-TAKÁCS Eszter felvétele, 2015, Gyimesközéplek)

Ennek végeztével a kortársak ismét két sorba állnak, és a pap vezetésével megkezdődik a kivonulás. Ez az egész esemény legaktívabb és a közösséget intenzíven megmozgató momentuma. A hozzátartozók és szinte minden tagja a közösségnek, aki részt vett a misén, sűrű sorfalat áll, legtöbbször két-három sort is alkotva.

6. kép. A kortásakra várakozó hozzátartozók, ismerősök a templom bejárata mellett (CSONKA-TAKÁCS Eszter felvétele, 2015, Gyimesközéplek)

A templomból kivonuló kortársaknak ilyenkor igyekeznek mindenki átadni a saját virágját. Ez egy idő után kisebb tumultust okoz, hiszen egyszerre szeretnének odafelelni a saját ünnepeket rokonhoz vagy ismerőshöz, miközben azok igyekeznek a sorrendet megtartva előre haladni a sorfal végéig. Egy várakozó személy természetesen több ünnepeket kortársnak is gyakran ad virágot. Az fontos tényező, hogy a közvetlen családtagok a mise végeztével és a fényképezés előtt elviszik az oltár elől a virágkosarakat és csokrokat, és azokat ők is kint adják át az érintetteknek. Miután olyan mennyiségű virág kerülhet egy-egy ünnepeket kezébe, hogy már akadályozza a haladásban, illetve nem képes tartani azokat, gyakran egy gyermeke vagy férje/felesége követi a sorban és veszi át tőle a virágokat. A sorfal végére érve gyakran összevárják a közvetlen családtagokat és csoportképeket készítenek még a templom kertjében tartózkodva.

7. kép. Virágok átadása az ünnepeket a mise után (CSONKA-TAKÁCS Eszter felvétele, 2015, Gyimesközéplek)

8. kép. Virágok átadása az ünnepeket a mise után (CSONKA-TAKÁCS Eszter felvétele, 2015, Gyimesközéplek)

9. kép. Virágok átadása az ünnepeltnek a mise után (CSONKA-TAKÁCS Eszter felvétele, 2015, Gyimesközéplek)

A templomi szertartás és a virágátadás végeztével több irányban halad tovább a program. Általában kétféle módon zajlik a kortársak világi megünneplése. Az egyik változat szerint a tágabb család gyűlik össze valamelyik rokon (gyermek vagy testvér) házában, ritkábban magánál az ünnepeltnél. Ilyenkor ünnepi ebédre kerül sor, és estig tartó együttlétre, néha mulatságra is. A másik változat szerint egyelőre lefoglalt helyen (a kultúrházban, egy panzióban vagy a Vadász nevű bárban) gyűlnek össze és kosarasbált rendeznek, külsős által készített és felszolgált melegítellel. A bált mindig élőzene kíséri, a helyben működő egy-két fős zenészek/zenekarok megfogadásával (ez általában egy szintetizátorból és esetleg egy szaxofonból áll). Megfigyelésem szerint az ünneplés formájának megválasztása csak részben függ a kortól. Természetesen a 70 és főleg a 80 évesek főként családi körben töltik el az ebédet és a délutánt. Azonban a 40 és 50 évesek között is gyakran előfordul, hogy hazamegy az ünnepelt a családjához, és nem tart a kortársakkal a közös ebédre és mulatságra. Ha a családban sok gyermek és unoka van, ha távolról jönnek haza az ünneplésre, akkor mindenképpen otthon tartják az ebédet. A tapasztalatok szerint a 40-60 éves kortársak fele megy családi ebédre és fele vesz részt a közös rendezvényen. Ilyenkor akár otthon, akár a kibérelt helyen késő estig tart a közös ünneplés.

A következő nap – vasárnap lévén amúgy is pihenőnap, úgynevezett „ülőnap” – a távolabbi rokonok és a barátok, komák látogatásának ideje. Ilyenkor ugyanis személyesen mennek el az ünnepelthez, akinek ajándékot visznek, továbbá azok az ismerősök, akik mégsem tudtak részt venni a templomi szertartáson, ilyenkor hoznak virágot is. A vendégeket étellel-itallal kínálják. Természetesen azok is várják a látogatást, akik nem családi körben ünnepeltek az előző napon.

A kortárstalálkozók menetének és program-elemeinek bemutatása után részletesebben érdemes megvizsgálni az esemény társadalmi vonatkozásait és a műrokonkapcsolatrendszer szempontjából adekvát részleteit. Az

esemény, amint korábban említettem, kifejezetten közösségi jellegű, annak ellenére, hogy elvileg az egyén életének fordulópontjáról van szó. Azon ritka pillanatok egyike, amikor az egyén a figyelem középpontjába kerül, és az ő ünneplése kapja a főszerepet. A gyimesi hagyományos gazdálkodáson alapuló társadalom rendszerében ritka alkalomnak számít az ilyen típusú ünneplés az egyén élete során.

A közösségi funkciónak néhány jellegzetes elemét figyelhetjük meg a szokás gyakorlásában. Főként ilyen a templomi szertartás, amely az egész ünnep központi részének tekinthető. Az ünnepélyességet nemcsak az egyházi keret, a szertartás, a virágok és a mise utáni köszöntések emelik, hanem az is, hogy a kortársak döntő többsége viseletben jelenik meg az eseményen. A „csángósan” öltözés jellemzően bizonyos alkalmakhoz köthető a gyimesi régióban, itt elsősorban a plébános ajánlásának, sőt elvárásának köszönhető. Hasonlóan előírja a népviselet hordását például az elsőáldozáskor és a csőszfelvonuláskor is, de kifejezetten a főszereplők számára. Ezzel is erősíti a központi státuszba került ünnepelt egyének láthatóvá tételét, kiemelését, kvázi megjelölését. A kortárstalálkozók az érintettek már a temetőbe is viseletben érkeznek, és egészen délutánig, a hazatérésig vagy a közös ebéd elfogyasztásáig viseletben vannak. Többször érzékelttem, hogy azok számára, akik nem tudnak vagy nem akarnak viseletet hordani ebből az alkalmából, szinte kínos a situáció. Ezt a plébános is fokozza azzal, hogy például a templomba vonulás rendjének beállításakor előre szólítja a viseletben lévőket, míg a „civiliket” a sor végére állítja. Ugyanez történik a templomi közös fénykép készítésekor, amikor szintén az első sorokba kell állnia a viseletet hordóknak, míg a többieket „eldugja”, takarásba helyezi ruhájukat a kép készítéséhez. Úgy tűnik, az érintettek élvezik a viselet hordásából adódó megkülönböztetést, és büszkén vonulnak így az esemény egyes

10. kép. Fényképezkedés a családdal otthon, viseletben a virágokkal (CSONKA-TAKÁCS Eszter felvétele, 2015, Gyimesközéplek)

11. kép. Fényképezkedés otthon, viseletben a virágokkal. (CSONKA-TAKÁCS Eszter felvétele, 2015, Gyimesközéplök)

időszakaiban. A viselettel való ünnepi kijelölés funkciója valóban jelentést nyer. Ezért is igyekeznek minél többen „csángós” öltözetet szerezni, akár kölcsönkérni erre az alkalomra, illetve elkészíteni az otthoni családi csoportos és egyéni képeket még az átöltözés előtt.

12. kép. Fényképezkedés a családdal otthon, viseletben a virágokkal. (CSONKA-TAKÁCS Eszter felvétele, 2015, Gyimesközéplök)

13. kép. Fényképezkedés a családdal otthon, viseletben a virágokkal. A házaspár együtt ünnepelt a 40 évesek kortársalákozáján. A gyerekek is viseletben voltak az ünnepi misén. (CSONKA-TAKÁCS Eszter felvétele, 2015, Gyimesközéplök)

A közösségi funkció másik sajátossága az ajándékozás. Gyimesben az élet minden terén, hétköznap és ünnepi alkalmakkor is nagy jelentősége van a közösségi kontrollnak, az annak való megfelelésnek. Ezért is lényeges, hogy a templomból kijövő kortárs csoport tagjait milyen módon ajándékozzák meg virággal. Ennek az

14. kép. Havasi gyopárból készült virágkosár az 50-es táblácskával (CSONKA-TAKÁCS Eszter felvétele, 2015, Gyimesközéplök)

aktusnak sokkal mélyebb jelentése és háttér tartalma van, mint amire a külső szemlélő alapvetően gondolna. Először is nem mindegy, hogy ki kinek és milyen virágot ad. A korábban említett virágkosár elsősorban a közvetlen család ajándéka. Egyre elterjedtebb, hogy a házastárs a gyermekekkel élővirágból készült és az évek számát jelölő kis táblával ellátott kosarat ad az ünnepeltnek. Nem ritka a havasi gyopárból készült virágkosár sem.

Ennek első, a nyilvánosság számára reprezentációs funkcióval bíró megjelenése az említett módon való elhelyezése a mise kezdete előtt. Miután ez a templomban misére gyülekező közösség előtt zajlik, fontos presztízs jelölő funkciója van: mindenki tudja, hogy ki helyezte el a virágot az oltárnál, és ebből az is nyilvánvaló, hogy ki fogja megkapni azt. Az adott/kapott virágok további „osztályozása” szintén érdekes jelenséget takar. Az ajándékba adott virágok különböző helyekről származhatnak: van, aki a kertjében szedi, van, aki virágboltban (ebből csak egy van az adott településrészen), és van, aki az ilyenkor a templom bejáratához települő árusoktól veszi. A kapcsolatrendszerrel összefüggő értelmezése során ezek a különbségek fontos jelentést nyernek. Attól függően ugyanis, hogy milyen közeli/távoli, szoros/laza viszonyban áll az ajándékozó az ünnepelttel, olyan jellegű virágot fog vásárolni számára. Az otthonról hozott virágnak kisebb presztízs értéke van, mint a vásároltnak. Tehát, aki jelezni szeretné megbecsülését vagy a kapcsolat szorosságát, az vásárolni fogja a nemesített virágot. Emellett a szálak számánál fontosabb presztízs értéke van a csomagolásnak. A celofán, vagy a mostanában terjedő színes díszpapír

15. kép. A virágok otthoni elhelyezése az ünnepség után (CSONKA-TAKÁCS Eszter felvétele, 2015, Gyimesközéplek)

szimbolikusan értékesebb a nem csomagoltnál. A virág adásánál nemcsak a társadalmi kapcsolat foka és intenzitása a mozgatóelv, hanem az is, hogy esetleg egy korábbi hasonló alkalommal az ajándékozó milyen típusú virágot kapott a most ünnepelttől. A viszonzás ugyanis a „tartozás” kiegyenlítésének felel meg a gyimesi, meghatározóan a kölcsönösségen alapuló társadalomban.

Tapasztalataim szerint a megajándékozott – bármilyen intenzív is ilyenkor a mozgás körülötte – számon tartja, kitől melyik virágot, de legalábbis milyen típusút kapott. A virágok fontos szerepet játszanak még aznap a fényképezkedéskor, hiszen mindig virággal a kézben és a virágkosár előtérbe helyezésével készülnek az ünnepelttől az egyedi és a családi képek is. Ezután a mennyiség miatt főképpen vödörbe kerülnek a csokrok, de azt mindig látható módon helyezik el – főként az említett vásárnapi vendégjárás idejére –, lehetőleg a ház bejáratával szemben.

Később a virágkosarakat rendszerint elteszik, lehetőleg a lakás jól látható pontjára, általában egy polcra vagy a szekrény tetejére, de abba a helyiségbe, amelyet a hétköznapi látogatók is használnak. A többi virágról leszedik a celofánt, vagy esetleg a szalagot, a korjelző táblákat, és ezeket szintén elteszik.

A templomnál történő virág átadások az ünnepelt kortárs a hozzá közel álló személyeket elhívja másnapra vendégségbe. A vasárnap ugyanis a közösségé. Ilyenkor kerülhet sor a távolabbi rokonok, a szomszédok és főleg a komák köszöntésére. Ez délelőttől koradélutánig zajlik, és van, aki több helyre is el kell, hogy menjen köszönteni. Az érkezők minden esetben tárgyi ajándékot hoznak. Ilyenkor már nemigen szokás a virág adása, pénz pedig sohasem kap az érintett (mint jellemző az a keresztnél, elsóáldozásnál, ballagásnál vagy a lakodalomban). A tárgyi ajándékoknak is változatos körét lehet látni. A családtól manapság már szinte kivétel nélkül falra akasztható emlékképet kap a főszereplő, amelyen min-

16. kép. Az 50 éves kortárstalálkozó és a 25 éves házassági évfordulóra készült ajándék emléktábla elhelyezése a házban. (CSONKA-TAKÁCS Eszter felvétele, 2015, Gyimesközéplek)

dig megjelenik az évek száma, ritkábban a neve és a dátum is. Ebben a műfajban különböző irányzatok és divatok alakultak ki. Egyik közismert fali emlékkép a havasi gyopárral készült, virágkosarat és az évek számát ábrázoló változat. A manapság egyre elterjedtebb forma a fából készült, fekvő ovális alakú felirat, amelyen már a név is szerepel, emellett faragott virágdíszítéssel látják el.

17. kép. A 40 éves kortársalálkozóra készült emléktábla. (CSONKA-TAKÁCS Eszter felvétele, 2015, Gyimesközéplak)

A vésett technikájú, lakozott emléktáblát néhány nem professzionális faragó specialista készíti megrendelésre. Ezek a táblák és képek mindig a lakás jól látható pontjára, fő helyre kerülnek.

18. kép. A kortársalálkozóra specialista, ügyes faragók készítik az emléktáblákat, megrendelésre. (CSONKA-TAKÁCS Eszter felvétele, 2015, Gyimesközéplak)

Az ajándékok következő köre a távolabbi hozzátartozóktól és egyéb látogatóktól érkezik. Ezek jellemzően a gyimesi patakok mentén található vegyes boltokban kapható ajándéktárgyak, így több lakást áttekintve ilyen szempontból jól láthatóak az azonosságok, vagy a tárgyípus hasonlósága. Jellemző ajándék ebből az alkalomból valamilyen kisebb porcelán edénykészlet, leggyakrabban a kávé szett, vagy a hat darabos díszített üvegpohár együt-

tes. Nagyon kedveltek a díszes, esetleg világítással is ellátott álló és a szintén díszekkel halmozott, valamint ábrázoló (például házat mintázó) műanyag falórák. A gyakorlat szerint ezek az álló órák jórészt a szekrény tetejére kerülnek, és sohasem üzemelik be őket, viszont presztízstárgyként látványos elhelyezést kapnak. Férfiak esetében előfordul az évszámot feltüntető sörös cserépkorsó, amely szintén nem kerül használatba. Amúgy virágok és az ajándékok tekintetében nemigen látható nagy különbség a férfiak és a nők esetében. Ritkábban előfordul, hogy a férfiak valamilyen italt, főként bort kapnak ajándékba.

A kortársalálkozók társadalmi kapcsolatépítést illetve megerősítést jelentő funkcióját vizsgálva jól láthatóak a közösségekben működő viszonyok. Kutatásom szempontjából a kortársalálkozókát elsősorban a komasági kapcsolatok számontartása és az ezzel járó kötelezettségek alapján közelítem meg. A korábbi vizsgálatokat tekintve egyre inkább körülhatárolhatóak azok az események, fordulópontok és alkalmak, amikor az ember élete során újra és újra megjelöli a keresztszülővel/keresztgyermekkel, illetve a komákkal való kötődését. Korábbi tanulmányomban részletesen leírtam ezeket a kötelezettségeket, amelyek sorába illeszkednek a kortársalálkozók is.¹⁵ Ismerősöket kérdezve és beszélgetésüket hallgatva kiderült, hogy a családok az ünnepi szentmisére készülve számba veszik azokat, akik fontosak nekik a kortárs ünnepeltek között. A természetes vérronoki szálak mellett mindig hangsúlyt kaptak a szomszédok és a komák, illetve a keresztszülők, ritkább esetben a keresztgyermek. A virág adása mellett a másnapi látogatás is rendszerint része a komás kapcsolat számontartásának és megerősítésének. Az ilyen viszonyrendszerben a köszöntés (legalább a virág átadásával) sohasem maradhat el.

A gyimesi társadalom kapcsolathálóját tekintve mindig kiemelkedőek azok az alkalmak, amelyek közösségi szinten is jól láthatóan, a reprezentáció eszközkészletével erősítik a meglévő nem vérronoki kötelékeket. Ennek nemcsak nyilvános megjelölése fontos, hanem teljesítése is, ugyanis a közösségi kontroll számontartja az ilyen megnyilvánulásokat, és adott esetben konstatálja annak hiányát is. Számos beszélgetésnek lehettem tanúja, amikor az eseményen részt vevő személyek „kielemezik”, azaz kibeszélik, értékelik az ünnepi alkalmat. Megjegyzik (és hangot is adnak neki), ha valaki nem viseletben érkezik a kortársalálkozóra, megtárgyalják a virágkosarak milyenségét, a kapott virágok mennyiségét (hiszen az egyértelműen a népszerűség jele), azt, hogy a család miként tett ki magáért, illetve ki az, aki elmulasztott köszönteni valakit a kapcsolathálójából. A közösség íratlan szabályai és a kölcsönösség elve felülírja az egyház által hangoztatott puritanizmust és a lelkeség előtérbe helyezését. A számos alkalom sorában, amikor a komák megerősíthetik kapcsolatukat, a kortársalálkozó a legnagyobb nyilvánosságot élvező közösségi esemény.

IRODALOM

- BALÁZS Lajos
1992 „Ez nekünk jött úgy, hogy csináljuk...” *Kortárstalálkozók. Vizsgálódás egy újkeletű ünnep körül.* In: A Kriza János Néprajzi Társaság Évkönyve I., Glória Kiadó, Kolozsvár. 106–133.
- CSONKA-TAKÁCS Eszter
2008 *Keresztelő Gyimesközéplekon.* In: PÓCS Éva (szerk.): „Vannak még csodák...” Helyi vallás, néphit és vallásos folklór Gyimesben I., L'Harmattan Kiadó, Budapest. 122–173.
2012 *A komasági rendszer kapcsolathálója Gyimesben.* In: LANDGRAF Ildikó–NAGY Zoltán (szerk.): *Az elkerülhetetlen. Vallás-antropológiai tanulmányok Vargyas Gábor tiszteletére.* PTE Néprajz-Kulturális Antropológia Tanszék–MTA BTK Néprajztudományi Intézet–L'Harmattan Kiadó–Könyvpont Kiadó, Pécs–Budapest. 747–762.
- HESZ Ágnes
2012 *Élők, holtak és adósságok. A halottak szerepe egy erdélyi falu társadalmában.* PTE Néprajz – Kulturális Antropológia Tanszék – L'Harmattan Kiadó–Könyvpont Kiadó, Pécs–Budapest
- NAGY Ilona
1994 *Kortárstalálkozók. Adalékok egy antropológiai elemzéshez.* In: *Folklór és Tradíció* 7. 157–162.
1999 *Esettanulmány az ajándékozás antropológiájához: az ötvenévesek megajándékozása.* In: BENEDEK Katalin–CSONKA-TAKÁCS Eszter (szerk.): *Démonikus és szakrális világok határán. Mentalitástörténeti tanulmányok Pócs Éva 60. születésnapjára.* Néprajzi Kutatóintézet, Budapest. 607–616.
- TANKÓ Gyula
é.n. *A gyimesi csángók élete.* Kézirat

PEER MEETINGS/REUNIONS IN GYIMESKÖZÉPLOK (LUNCA DE JOS, ROMANIA)

A relatively new phenomenon, the peer meeting is in the centre of my paper, characteristic in the Hungarian-populated areas of the neighbouring countries (primarily in Transylvania, in the Upland area, and sporadically in Vajdaság/Vojvodina). The focus is on people, celebrating their 40-50-60-70th birthday in the given year. A common feature of the events organised for them is that celebrating a significant anniversary in the individual persons' lives is elevated to a communal level with impor-

tant social, representational and relation-strengthening functions. I examined this phenomenon for years in Hidegségpataka (Valea Rece), situated in the Gyimes Valley, where I could study the meetings in their reality, their playing an important role in designating and making the relation system of the individual more visible, concerning relatives, neighbours, godparents etc.; I also analysed related communal movements and regulations.

ZUSAMMENKÜNFTE VON GLEICHALTRIGEN IN GYIMESKÖZÉPLOK/LUNCA DE JOS, RUMÄNIEN

Im Mittelpunkt meines Aufsatzes steht der relativ neue Brauch der Zusammenkunft von Gleichaltrigen in den ungarischsprachigen Gebieten der Nachbarländer Ungarns (vor allem Siebenbürgen, Südslowakei (historisch: Oberungarn) und in manchen Orten der Woiwodina). Im Mittelpunkt solcher Feierlichkeiten stehen jene Einheimischen, die im jeweiligen Jahr ihren 40.-50.-60.-70. Geburtstag feiern. Ein gemeinsames Element dieser für sie organisierten Zusammenkünfte ist, dass die Feier eines runden Geburtstags, der im Leben des Individuums stattfindet, auf Gemeinschaftsebene gehoben wur-

de und wichtige gesellschaftliche, Repräsentations- und gleichzeitig beziehungsstärkende Funktionen erfüllt. Meine Untersuchungen führte ich über mehrere Jahre hinweg in der Ortschaft Hidegségpataka, im Gyimes-Tal durch, dort konnte ich die verwandtschaftlichen, bekanntschaftlichen und nachbarschaftlichen Beziehungsgeflechte beobachten, die auf diesen Veranstaltungen sichtbar wurden und im Zusammenhang damit Bewegungen innerhalb der örtlichen Gemeinschaft und bestimmte Normensysteme.

Részlet a Hé '67! A világ, amelyben a Múzeum született című kiállításból (TÓTH Barnabás felvétele, 2017)